

Riktlinjer för den verksamhetsförlagda utbildningen – VFU - Förskollärarytbildningarna Högskolan Kristianstad

Kontaktpersoner samt VFU-koordinator förskollärarytbildningsprogrammet

Annika Bondesson - annika.bondesson@hkr.se

Patricia Kjellsdotter - patricia.kjellsdotter@hkr.se

Innehåll

VFU i Förskolläraryrkesprogrammen vid Högskolan Kristianstad (LGFO2 och LFE01)	3
Upplägg.....	3
Syfte	3
Ramavtal om verksamhetsförlagd utbildning i lärarutbildningen i Skåne och Blekinge (fr.o.m. 2019).....	4
Förberedelse inför VFU	5
Studentens rättssäkerhet - JÄV	5
Krav på utdrag ur belastningsregistret	5
Under VFU	5
Försäkringsinformation.....	5
Sekretess under VFU	6
Kränkande behandling	6
Handledning.....	6
VFU-besök och trepartssamtal	7
Arbetsdag under VFU	7
Hantering av frånvaro under VFU	7
I förtid avbruten VFU	8
Bedömning av VFU	8
Riktlinjer vid underkännande	9
Hantering av VFU-omdöme	9
Progression för lärandemål	10
Övrig information	14
Vikariat	14
Handledarutbildning	14
VFU utomlands.....	15

BILAGA 1 – Handlingsplan för tveksamheter vid VFU-besök samt vid ett eventuellt underkännande av VFU

BILAGA 2 – Samtalsguide VFU-projekt som utmynnat i en samtalsguide som stöd och vägledning för handledningssamtal

VFU i Förskolläraryrkesprogrammen vid Högskolan Kristianstad (LGFO2 och LFE01)

Denna skrift handlar om förskolläraryrkesprogrammets verksamhetsförlagda utbildning (VFU) där innehåll, progression och bedömning beskrivs för varje termin. Riktlinjerna för VFU vänder sig till VFU-handledare på fältet, studenter, VFU-lärare på högskolan och samordnare. I skriften finns även material som ger stöd och riktlinjer för handledning. Ett VFU-projekt som utmynnade i ett material utifrån verkamma lärarutbildares erfarenheter och reflektioner; *Samtalsguide* med tillhörande reflektionsprotokoll.

Förskolläraryrkesutbildningen är uppbyggd kring tre samverkande perspektiv: *ett yrkes-, ämnes- och forskningsperspektiv*. Samtliga delar av utbildningen omfattar de tre perspektiven i varierande grad. En utgångspunkt är övertygelsen om att vetenskaplighet till stora delar är en praktik som man lär sig genom att delta i. Det handlar om att skapa forskningspraktiker i utbildningen och att närma forskning som praktik – och inte bara teori – till utbildningen. Förskolläraryrkesutbildningen tar sin utgångspunkt i kunskaper om förskolläraryrkesuppdraget, om enskilda barns lärande och utveckling och om den moderna barndomen. Mer information om programmet och VFU:n hittar du på [Fakulteten för lärarutbildning, Högskolan Kristianstad | HKR.se](#)

Vid frågor kontakta VFU-koordinator för förskolläraryrkesprogrammet

Annika Bondesson annika.bondesson@hkr.se eller

Patricia Kjellsdotter patricia.kjellsdotter@hkr.se

Upplägg

Den verksamhetsförlagda delen av utbildningen omfattar 30 högskolepoäng och genomförs med kvalificerad handledning i förskola. Därutöver förekommer *fältdagar* både på förskola och andra verksamheter. Fältdagarna syftar till att ge studenten erfarenheter av olika miljöer även utanför skolan, där barn vistas och lär samt att ge möjligheter till observationer och dokumentationer som inte ryms inom studentens ordinarie VFU-period. Fältdagar innefattar 6 timmar/dag om inget annat anges. VFU utgör en del av ämnesstudier och knyts till ett, för respektive moment, relevant innehåll på så vis att VFU-arbetet innefattar en koppling till de utbildningsvetenskapliga kärnkursernas frågor. I följande länk till Utbildningsplanen syns hur fördelningen av ämnesstudier, UVK och VFU fördelas i de olika kurserna. Länk: [Utbildningsplan - Förskolläraryrkesutbildning - LGFO2 | HKR.se](#)

Syfte

Den verksamhetsförlagda utbildningen ska förankra lärarutbildningen i konkreta och praktiska erfarenheter av undervisning och lärande kopplat till teoretiska perspektiv. Förskolläraryrkesutbildningen ska ge studenten förutsättningar att kunna förstå, inspirera och stödja barns lärande och utveckling genom vetenskapligt grundad kunskap och beprövad erfarenhet. Genom den verksamhetsförlagda delen av utbildningen, ges studenten möjlighet att möta förskolan som yrkesfält, kunskapsfält och forskningsfält. Under VFU får studenten pröva sin kommande förskolläraryrkesroll, ta del av förskolors erfarenheter och reflektera över egen utveckling i relation till yrket. VFU ger även studenten förutsättningar att utveckla såväl den individuella förskolläraryrkesrollen som samarbetsförmågan i arbetslag.

Den verksamhetsförlagda utbildningen är ett välutvecklat område för Högskolan Kristianstad, vilket innebär samverkan mellan forskning, utbildning och arbetsliv, det vill säga VFU på vetenskaplig grund. Den verksamhetsförlagda delen av utbildningen är en betydelsefull del av högskolans samverkan med det omgivande samhället. Vid program- och kursstart ges övergripande VFU information till både studenter och handledare. Det finns ett ramavtal vars syfte är att reglera samverkan mellan lärosätena och kommunerna. Det är avgörande för Skåne och Blekinges framtid att lärosätena och huvudmännen tar ett gemensamt ansvar för att inspirera och utbilda unga människor som vill arbeta inom utbildningssektorn. Lärarutbildningen erbjuder både teoretiskt och praktiskt kunnande samt insikt i skolans villkor. Kvalitén på den verksamhetsförlagda utbildningen är ett väsentligt inslag eftersom den bidrar till att stärka studentens professionella kompetens.

Ramavtal om verksamhetsförlagd utbildning i lärarutbildningen i Skåne och Blekinge (fr.o.m. 2019)

Följ länken för att vidare information kring samverkan mellan skolhuvudman och HKR för den verksamhetsförlagda utbildningen

<https://www.hkr.se/contentassets/dc20c572c0d94a29a2c9a7141c7c2cbf/ramavtalvfu2022..pdf/>

Förberedelse inför VFU

Vid kursstart, VFU-information och workshops ges studenterna tillfälle att bearbeta/förbereda sin kommande VFU. Vid dessa tillfällen diskuteras VFU-periodens innehåll, lärandemål samt terminsspecifika VFU-uppgifter.

Högskolan arbetar fr.o.m hösten 2023 med Samverkansskolor. Samverkansskolorna har egna avtal med Högskolan och det är i första hand här vi placerar våra studenter.

När en placering är bekräftad blir den synlig i VFU-portalen dvs studenten behöver aktivt gå in i portalen för att få information om sin VFU-placering. Studenterna placeras i första hand vid en samverkansskola.

Studentens rättssäkerhet - JÄV

Eftersom handledaren ska lämna ett VFU-omdöme får studenten inte genomföra sin VFU där en jävsituation kan uppstå, exempelvis på förskolor/skolor där familjemedlemmar arbetar eller är inskrivna som barn/elever. Detta gäller även skola där student nyss avslutat egen utbildning. Jäv innebär en beslutssituation där en person kan tänkas vara partisk eller där det finns någon särskild omständighet som kan rubba förtroendet för personens opartiskhet. En jävigperson får inte delta i förberedelserna för ett kommande beslut. Reglerna för att förebygga jäv har alltså ett dubbelt syfte nämligen dels att förhindra att någon påverkar ett kommande beslut och att förebygga misstankar om att beslut inte tagits på saklig grund. Studenten har själv ansvar för att informera om och var jävsituation finns, genom att kontakta VFU-administrationen student@hkr.se.

Krav på utdrag ur belastningsregistret

Innan studenten går ut på fältdagar och genomför sin VFU ska studenten visa upp ett utdrag ur polisens belastningsregister enligt 2 kap 31 § Skollagen (2010:800). Uppgifter hur man ansöker om utdraget finns på polisens hemsida. Utdraget har en giltighetstid på ett år. Det är studentens ansvar, att kontinuerligt uppdatera och att visa upp ett aktuellt utdrag inför en VFU-period och fältstudier för förskolans rektor innan VFU påbörjas. I enlighet med ramavtalet om VFU informerar lärosätet studenterna om att giltigt utdrag ur belastningsregistret ska visas upp i samband med placering vid för-, grund- och gymnasieskola.

Under VFU

Försäkringsinformation

Sedan den 1 juli 2000 är studenter vid universitet och högskolor försäkrade, via *Kammarkollegiets personskadeförsäkring* för studenter, under studietid och under resor i direkt anslutning till studieplatsen. Med studietid räknas även VFU, grupparbete på Campus, exkursion och liknande som är schemalagt av högskolan. Dessutom reglerar ”förordning (1982:1077) om ersättning av allmänna medel för skador orsakade av studerande vid statliga högskoleenheter under praktik på icke-statliga arbetsplatser”, personskada eller sakskada som student orsakar på VFU- platsen. Föresättningen är att VFU är föreskriven i kursplan och studenten inskriven på utbildningen i LADOK. Information finns på Kammarkollegiets och högskolans hemsida. Det är förskolechef/rektor som har huvudansvaret för arbetsmiljön på förskolan/ skolan och som ska informera om och vidta de

åtgärder som behövs för att förebygga att elever och personal utsätts för ohälsa eller skador i arbetet. Studenten omfattas också av *arbetsmiljölagen* (1977:1160) och likställs under VFU med förskolans/skolans personal.

Sekretess under VFU

Sekretess innebär förbud att avslöja känsliga och ömtåliga uppgifter. Sekretesslagstiftningen (Offentlighets- och sekretesslag; 2009:400) skyddar barns och deras anhörigas personliga förhållanden. Det kan vara allt från fysiska och psykiska sjukdomstillstånd till sociala och ekonomiska problem. Alla som arbetar inom förskola/skola omfattas av sekretesslagstiftningen, men olika yrkeskategorier har olika sträng sekretess. Samma sekretessregler gäller för studenten som för övriga lärare i verksamheten. Vid varje ny VFU-placering ska sekretessfrågan diskuteras mellan student och handledare. Varje skolhuvudman bestämmer hur processen med sekretessförbindelse ska genomföras. Studenten ansvarar för att skriva på sekretessdokument i verksamheten. Vid uppföljning efter avslutad VFU-period, när studenterna delger varandra erfarenheter, är grundregeln att ingen i gruppen med utgångspunkt i redogörelsen ska kunna peka ut enskild person (barn, elev, vårdnadshavare, personal) i verksamheten.

I vissa fall måste sekretessen brytas. Enligt socialtjänstlagen (14 kap) är yrkesverksamma inom verksamhet som berör barn och unga, skyldiga att anmäla till socialnämnden om de får kännedom om eller misstänker att något barn far illa. Skyldigheten att anmäla och därigenom bryta sekretessen finns även vid fara för liv. En student som misstänker att ett barn far illa ska ta upp det med sin handledare, rektor eller liknande.

Kränkande behandling

All personal i förskolan och skolan som får kännedom om kränkningar i samband med verksamheten är skyldiga att anmäla detta till rektorn. Denne ska i sin tur göra en anmälan till huvudmannen som driver verksamheten (Skollagen 6 kap 9 §). En student som bevittnar kränkande behandling av barn/elever under sin VFU uppmanas att ta kontakt med ansvarig rektor, alternativt sin handledare. Om studenten själv blir utsatt för kränkande behandling kontaktas förskolans rektor. Förskolans rektor ansvarar för verksamhetens arbetsmiljö vilket även omfattar studenter på VFU.

Besökande lärare informeras för kännedom, om något av ovanstående inträffat.

Handledning

Studenten handleds av VFU-handledare i förskolan och HKR-lärare/besökande lärare från högskolan. VFU-handledare och student möts i regelbundna handledningssamtal där studentens arbete med koppling mellan verksamhetsförlagda – och de högskoleförlagda studierna står i fokus. Förskolläraryrket på Högskolan Kristianstad rekommenderar två timmars handledning per vecka. Kommunikation och samverkan med VFU-handledare och HKR-lärare är en förutsättning för upprätthållandet av förskolläraryrketens kvalitet. Det förs kontinuerliga diskussioner med syfte att utveckla och skapa goda lärsituationer inom respektive kurs. På HKRs hemsida finns information om VFU dess genomförande: [VFU - Fakulteten för lärarutbildning | HKR.se](http://www.hkr.se/forskola/vfu)

Högskolan bjuder in till handledarträffar inför VFU-perioden för att samtala kring pedagogik, ämnesdidaktik, metodik och bedömning.

VFU-besök och trepartssamtal

I varje termin med undantag första terminen (som är en två veckors yrkesprövande period) får studenterna besök av lärare från högskolan, HKR-lärare. Dessa besök är examinerande. Trepartssamtal mellan student, VFU-handledare och HKR-lärare genomförs i samband med besöket på förskolan.

Samtalet genomförs i avsikt att synliggöra studentens progression mot lärandemålen för respektive kurs. Studenten ska kortfattat i omdömet beskriva trepartssamtalets innehåll.

Arbets tid under VFU

Studenten arbetar heltid vilket ur ett studentperspektiv innebär 40 timmar/vecka som fördelas så att studenten ska vara aktiv 30h i barngrupp och övrig tid, 10h planeras i samråd med handledaren så studenten kan medverka i handledning, trepartssamtal, möten, gemensam och enskild planering både på och utanför förskolan. I arbetet ingår förberedelser och efterarbete av planerad verksamhet, vilket inkluderas i planeringstidens 10h. Studenten följer sin handledare i såväl olika situationer som i olika arbetsuppgifter, exempelvis möten, konferenser, studiedagar, föräldramöten och undervisning. Vid eventuella heldagar som studenten deltar på utanför arbetet i barngruppen som exempelvis planeringsdagar tas hänsyn till studentens övriga arbetstid. Efter fem timmars sammanhängande arbete har studenten rätt till 30 minuters ostörd rast. Denna rast räknas inte in i den totala arbetstiden. Studenten ska vara på förskolan varje dag och vid eventuell frånvaro tar studenten igen dagarna dag för dag. Handledaren skriver i VFU-omdömet datum för de dagar som tas igen.

Studenten ska ges möjlighet att under VFU delta i följande verksamheter:

- Sammanträden med högskolans och studentkårens nämnder och styrelser
- Fackliga uppdrag
- Kurs- och dialogmöten

Hantering av frånvaro under VFU

All frånvaro ska av student meddelas till både handledare och besökande lärare från första frånvarodagen.

Vid frånvaro om högst 20 % kommer studenten och handledaren, med utgångspunkt i kursens lärandemål och de uppgifter som ska utföras, överens om när och hur VFU-dagar ska läggas ut. Detta ska göras innevarande termin och kan praktiseras med principen ströddagar.

Vid frånvaro om högst 30 % kommer studenten, handledaren, besökande lärare samt kursansvarig lärare överens om när VFU-dagar ska läggas ut. Detta ska om möjligt göras under innevarande termin och sammanhängande.

Vid frånvaro om mer än 30 % på grund av egen sjukdom, vård av barn eller anhörigs bortgång och har en sjukskrivning i form av ett läkarintyg erbjuds en ny VFU-period i enlighet med individuell studieplan som upprättas tillsammans med studievägledare och kursansvarig. Om studenten avböjer

erbjudandet kommer studenten att erbjudas VFU nästa gång kursen går. Skrivning gäller även vid planerad sjukfrånvaro.

Vid frånvaro om mer än 30 % oavsett skäl och där sjukskrivning i form av läkarintyg saknas får studenten betyget underkänd på VFU-perioden. I VFU-omdömet finns en beskrivning av Dokumentation vid underkännande som ska följas vilket innebär att OM-VFU görs enligt den individuella studieplan som upprättas tillsammans med studievägledare och kursansvarig, såvida inte det maximala antalet examinationstillfällen redan uppnåtts.

På <http://www.csn.se/> kan studenten se när och om frånvaro ska anmälas till CSN.

I förtid avbruten VFU

Dekan kan, efter föredragning av programområdesansvarig, avbryta en students VFU med omedelbar verkan om studenten visar sådana allvarliga brister i kunskaper, färdigheter eller förhållningssätt att säkerheten för personer som studenten möter på sin VFU, eller dessa personers förtroende för högskolans eller VFU-platsens verksamhet uppenbart riskeras. När en VFU avbryts med stöd av denna föreskrift underkänns studenten på aktuellt delprov/kurs och ett verksamhetsförlagt utbildningstillfälle är därmed förbrukat. Vid ett avbrytande ska en individuell plan upprättas gemensamt av programområdesansvarig och examinator i samråd med studenten och en av studentkåren utsedd representant. Planen beslutas av programområdesansvarig. I planen ska de brister avseende kunskaper, färdigheter och förhållningssätt som studenten uppvisar anges, vilket stöd studenten kan få från högskolan för att avhjälpa dessa brister samt hur och när kontrollerna av att studenten uppnått erforderliga kunskaper, färdigheter och förhållningssätt ska ske. Beslut om studentens fortsatta deltagande i VFU inom ramen för utbildningen, efter uppvisande av nödvändiga kunskaper, färdigheter och förhållningssätt, fattas av dekan efter föredragning av programområdesansvarig. En student äger rätt till maximalt två kunskapskontroller. Efter två genomförda och ej godkända kontroller har studenten ej rätt till fortsatt deltagande i VFU inom ramen för utbildningen.

Om en student avbryter sin VFU på eget initiativ, oavsett skäl och där sjukskrivning i form av läkarintyg saknas får studenten betyget underkänd på VFU-perioden. I VFU-omdömet finns en beskrivning av *Dokumentation vid underkännande* som ska följas vilket innebär att OM-VFU görs enligt den individuella studieplan som upprättas tillsammans med studievägledare och kursansvarig, såvida inte det maximala antalet examinationstillfällen redan uppnåtts.

Bedömning av VFU

VFU innebär heltidsstudier och godkänd VFU till den omfattning som föreskrivs utgör ett krav för förskollärarexamen och lärarexamen. VFU, ges med utgångspunkt i högskolans VFU-periodschema. Att genomföra VFU innebär både att kvalificera sig genom att uppfylla ett antal specificerade lärandemål och genom att socialiseras in i den miljö där det framtida yrket kommer att utföras. Inför varje VFU-period ges VFU-information om lärandemål och bedömningskriterier. Detta diskuteras tillsammans med studenter och med VFU-handledare på en handledardag. Lärandemål och betygskriterier utgör underlag för handledningssamtalen mellan student och VFU-

handledare under VFU-perioden, se Samtalsguide (Bilaga 2). Vid avslutad VFU-period skriver VFU-handledaren sitt omdöme och studenten skriver en självvärdering utifrån lärandemålen och bedömningskriterierna i omdömet för aktuell VFU-period. Studentens närvarotid ska dokumenteras i VFU-omdömet. Omdömet ligger sedan tillsammans med övriga VFU-uppgifter som grund för HKR-lärarens betygssättning. Vid tveksamheter om studenten uppnår lärandemålen finns en handlingsplan, se *Handlingsplan för tveksamheter vid VFU-besök samt eventuellt underkännande av VFU* (Bilaga 1).

Riktlinjer vid underkännande

Har student inte uppnått lärandemålen bedöms studenten som underkänd. För hantering se *Handlingsplan för tveksamheter vid VFU-besök samt eventuellt underkännande av VFU* (Bilaga 1). För att hinna utvecklas och skaffa mer kunskap och erfarenhet kommer studenten erbjudas OM-VFU nästa gång kursen går, vilket innebär studieuppehåll. OM-VFU görs enligt den individuella studieplan som upprättas. På <http://www.csn.se/> kan studenten se när och om frånvaro ska anmälas till CSN.

OM-VFU innebär att en tidigare VFU är underkänd. Studenten har utöver ordinarie VFU-period rätt att göra OM-VFU under två (2) perioder. Totalt kan studenten således göra tre VFU-perioder i en kurs. Vid OM-VFU görs VFU om i sin helhet.

Hantering av VFU-omdöme

Studenten lämnar fullständigt ifyllt VFU-omdöme, underskrivet av både student och handledare, till HKR-läraren för underskrift samt arkivering.

Progression för lärandemål

Nedanstående områden följer studenten genom utbildningen under varje VFU. Inom vart och ett av dessa områden anges lärandemål som utgår från innehåll och bedömning i respektive kurs samt progression i studentens kommande yrkesroll.

- Ledarskap och kommunikativa förmågor
- Pedagogisk dokumentation
- Teoretiska perspektiv
- Didaktiska och ämnesdidaktiska strategier

Matris över lärandemål i VFU Förskolläraryrket, Campus-kurserna.

Studenten ska kunna

	Termin 1	Termin 2	Termin 3	Termin 4	Termin 6	Termin 7
Ledarskap och kommunikativa förmågor						
Lärandemål	Beskriva och förhålla sig till frågor som rör yrkesetik och sekretess (14). Beskriva och reflektera över hur sociala och kulturella faktorer påverkar mötet med barn och andra berörda parter (15).	skapa förtroendefulla relationer med barn och med andra parter i förskolan samt leda och stötta barns aktiva deltagande enskilt och i grupp (13)	Diskutera det egna förhållningssättets betydelse för att på ett empatiskt sätt inta och ta tillvara på barnens perspektiv, samt göra dem delaktiga i olika undervisningssituationer (16)	På ett lyhört och konstruktivt sätt kunna leda och kommunicera med alla barn i olika gruppstorlekar, både enskilt och i samarbete med andra i ett arbetslag såväl i undervisning som andra sociala situationer (9) Förebygga och motverka diskriminering och annan kränkande behandling (10)	Diskutera sociala och kulturella faktorerens betydelse för samverkan med vårdnadshavare och för hållbar samverkan mellan olika skolformer (4)	På ett insiktsfullt och fördjupat sätt beskriva sin roll som förskollärare avseende relationellt ansvar och med teoretiskt stöd kunna analysera relationers betydelse för varje barns lärande och utveckling samt kommunicera sina kunskaper med andra berörda parter (7) I yrkesrollen inta ett professionellt förhållningssätt gentemot barn, kollegor och vårdnadshavare och uppvisa en saklig och objektiv kommunikation som inbegriper lyssnande, talande och skrivande förmågor till stöd och utveckling inom det förskolepedagogiska området (12). Identifiera ytterligare behov av kunskap och kompetens för kunna utveckla och möta förändring i yrkesrollen (1).
Pedagogisk dokumentation						

Högskolan Kristianstad

Lärandemål	Analysera och diskutera sin yrkesroll i en reflekterande dagbok (18)	använda olika dokumentationsmetoder för att utveckla och analysera undervisningssituationer samt följa och synliggöra barns lärande (11)	Diskutera det egna förhållningssättets betydelse för att på ett empatiskt sätt inta och ta tillvara på barnens perspektiv, samt göra dem delaktiga i olika undervisningssituationer (16)	Använda pedagogisk dokumentation som grund för metodiska val, för att följa barns läroprocesser samt ta tillvara barns erfarenheter, behov och intressen i ett ämnesintegrerat tematiskt arbete (7)	Med utgångspunkt gällande styrdokument självständigt och tillsammans med andra kunna planera, genomföra, dokumentera och analysera förskolepedagogiks utbildning och undervisning i syfte att följa och stimulera barns lek och lärande (10)	Systematiskt kunna dokumentera, analysera och kritiskt granska valda dokumentationsmetoder relaterat till relevanta teorier om barns lärande, lek och utveckling för att utveckla utbildningen i förskolan och självständigt kommunicera med barn, vårdnadshavare och kollegor (8) redogöra för och kritiskt granska nationella riktlinjer avseende dokumentation och utvärdering av barns lärande och utveckling (6).
Teoretiska perspektiv						
Lärandemål	Pröva grundläggande lärandeteori i relation till förskolläraryrket (13)	utifrån aktuell forskning kunna pröva olika teorier och metoder om barns tidiga läs-, skriv- och språkutveckling (7)	Värdera hur naturvetenskapliga fenomen kan utgöra innehåll i förskolans verksamhet och kopplas till teorier om lärande (18)	Med stöd av teorier kunna analysera sin yrkesrollsutveckling och sina metodiska val samt reflektera över kommunikationens betydelse för positivt relationsbyggande med såväl barn som arbetslag (15).	Redogöra för och tillämpa ett vetenskapligt förhållningssätt där förmåga till kritiskt tänkande och etiska ställningstaganden är avgörande (11).	Utgå från ett lärandeteoretiskt perspektiv och relevanta styrdokument utifrån dessa beskriva pedagogiska och didaktiska val för undervisning som är i överensstämmelse med det valda perspektivet (2). Med fördjupade teoretiska kunskaper om barns lek och lärande analysera, värdera och kritiskt granska sin egen och andras undervisning för att skapa förutsättningar för alla barns lek, lärande och utveckling och möta barns behov av omsorg (11).
Didaktiska och ämnesdidaktiska strategier						
Lärandemål	Initiera kontakter med barnen samt visa dem omsorg i olika undervisningssituationer som uppstår i förskolans verksamhet med läroplanen som grund (11)	förklara och diskutera didaktiska strategier för undervisning i förskolan (1) leda barn enskilt och i grupp samt kommunicera och samspela med barn för att stimulera och utmana deras språkutveckling genom	använda estetiska läroprocesser i syfte att stimulera barns intresse för och utforskande av innehållsområdet naturvetenskap (17)	I praktiken kunna omsätta sina kunskaper i naturvetenskap och didaktik för att i samspel med barn iaktta, beskriva och samtala kring några olika naturvetenskapliga fenomen i närmiljön (8).	Utgå från och kommunicera val av metodik i samband med såväl didaktiska som ämnesdidaktiska strategier samt på ett ansvarsfullt sätt möta och undervisa utifrån alla barns perspektiv (5)	Identifiera och resonera kring insatser för att tillgodose barns specialpedagogiska behov och neuropsykiatriska svårigheter (4). Självständigt kunna ansvara för och tillsammans med andra planera, genomföra,

		metoder för lek och lärande (8)				utvärdera och kritiskt analysera undervisning för att utveckla den pedagogiska verksamheten (5). Utforma undervisning inom det förskolepedagogiska området och göra didaktiska, ämnesdidaktiska och metodiska val med utgångspunkt från läroplanen för att anpassa undervisning till såväl det enskilda barnet som till barngrupp (9).
--	--	---------------------------------	--	--	--	--

Matris över lärandemål i VFU Förskolläraryrket - Erfarenhetsbaserad utbildning

	VFU 1 (termin 3)	VFU 2 (termin 4)	VFU 3 (termin 6)
Ledarskap och kommunikativa förmågor			
Lärandemål	På ett lyhört och konstruktivt sätt kunna leda och kommunicera med alla barn i olika gruppstorlekar, både individuellt och i samarbete med andra i ett arbetslag såväl i undervisning som andra sociala situationer (12) Kunna förebygga och motverka diskriminering och annan kränkande behandling (13)	Kunna diskutera det egna förhållningssättets betydelse och visa empatisk förmåga i sitt ledarskap (16) Kunna tillvarata barns perspektiv och göra dem delaktiga i olika undervisningssituationer (17)	på ett insiktsfullt och fördjupat sätt kunna beskriva sin roll som förskollärare avseende yrkesetik och relationellt ansvar och med teoretiskt stöd kunna analysera relationers betydelse för varje barns omsorg, lek, utveckling och lärande samt kommunicera sina kunskaper med andra berörda parter (6) i yrkesrollen inta ett professionellt förhållningssätt gentemot barn, kollegor och vårdnadshavare och uppvisa en saklig och objektiv kommunikation som inbegriper lyssnande, talande och skrivande förmågor till stöd och utveckling inom det förskolepedagogiska området (11)
Pedagogisk dokumentation			
Lärandemål	Kunna använda pedagogisk dokumentation som grund för metodiska val, för att följa barns läroprocesser samt ta tillvara barns erfarenheter, behov och intressen i ett ämnesintegrerat tematiskt arbete (10)	Kunna använda pedagogisk dokumentation i syfte att utvärdera och utveckla ett tematiskt arbetssätt med ämnesintegrering (9)	systematiskt kunna dokumentera barns omsorg, lek, utveckling och lärande för att utveckla utbildningen i förskolan och självständigt kommunicera med barn, vårdnadshavare och kollegium (7)
Teoretiska perspektiv			

Övrig

Lärandemål	Med stöd av teorier kunna analysera sin yrkesrollsutveckling och sina metodiska val samt reflektera över kommunikationens betydelse för positivt relationsbyggande med såväl barn som arbetslag (16)	Kunna tillämpa fysik, kemi eller teknik som innehåll i förskolans verksamhet med stöd i ämnesteorier (11)	kunna utgå från ett lärandeteoretiskt perspektiv och relevanta styrdokument och utifrån dessa beskriva pedagogiska och didaktiska val för undervisning som är i överensstämmelse med det valda perspektivet (3) med fördjupade teoretiska kunskaper kunna analysera, värdera och kritiskt granska sin egen och andras undervisning för att skapa förutsättningar för alla barns lek, utveckling och lärande och möta barns behov av omsorg (10).
Didaktiska och ämnesdidaktiska strategier			
Lärandemål	I praktiken kunna omsätta didaktiska kunskaper i naturvetenskap för att i samspel med barn iaktta, beskriva och samtala om ekologiska samband och biologisk mångfald i närnaturen (11)	Kunna använda estetiska läroprocesser som pedagogiskt verktyg i syfte att stimulera barns utforskande av fysik, kemi eller teknik i ett tematiskt arbete (10)	kunna identifiera och resonera kring insatser för att tillgodose barns specialpedagogiska behov och neuropsykiatriska svårigheter (4). självständigt kunna ansvara för och tillsammans med andra planera, genomföra, utvärdera och kritiskt analysera undervisning för att utveckla den pedagogiska verksamheten (5). kunna utforma undervisning inom det förskolepedagogiska området, göra didaktiska, ämnesdidaktiska och metodiska val med utgångspunkt från läroplanen för att anpassa undervisning till såväl det enskilda barnet som till barngruppen och situationen (8).

information

Vikariat

Under en VFU-period får studenten inte vikariera på förskolan/skolan eftersom jävsituation då föreligger. Den verksamhetsförlagda utbildningen innebär heltidsarbete och den ska vara handledd.

Handledarutbildning

Högskolan erbjuder handledarutbildningar som handledarna själva söker.

VFU utomlands

Det finns möjligheter att göra VFU utomlands. Information om olika stipendier, utbytesprogram och när VFU kan göras utomlands finns på HKRs hemsida. Studenten kontaktar internationaliseringsansvarig för mer information Ing-Marie Åkerblom ing-marie.akerblom@hkr.se eller Carita Sjöberg Larsson carita.sjoberg_larsson@hkr.se

BILAGA 1

Handlingsplan för tveksamheter vid VFU-besök samt vid ett eventuellt underkännande av VFU

- 1 **Vid tveksamheter vid besök** och trepartssamtal ska kontakt via mejl och/eller telefon hållas mellan HKR-lärare, handledare och eventuellt student under den fortsatta VFUn. Inget nytt besök görs. HKR-lärare meddelar studenten omgående, redan vid besök, om student riskerar att inte uppfylla målen för VFU samt informerar handledaren. Notera dock att inget besked om ett underkännande kan ges förrän VFUn är fullgjord och avslutad. HKR-lärare ger student tydliga uppgifter/komplettering på vad som behöver utvecklas för att uppnå aktuellt lärandemål samt på vilket sätt student ska visa att hen utvecklas mot det lärandemål som just nu saknas/har brister.

Förslag på komplettering: *Filma* en situation där det som behöver utvecklas visas, till exempel sig själv i ledarroll. *Skrifliga* kompletteringar. Kompletteringar lämnas in på Canvas och kan vid behov vara underlag för en medbedömning.

Uppföljande samtal via zoom och/eller telefonsamtal.

- 2 **Bedöms studenten vid VFUn's slut vara underkänd** meddelas student, kursansvarig och handledare omgående via mail och/eller telefon av HKR-lärare. För studentens skull hanteras ärendet skyndsamt, helst innan 15 arbetsdagar. Dokumentet "Dokumentation vid underkännande av VFU" fylls i och kommer sedan att läggas med som bilaga till omdömet.
- 3 Ett möte mellan student, bedömande lärare och eventuellt KA erbjuds. Vid samtalet presenteras/förklaras motiveringen till underkännandet. Studenten ska vid det samtalet uppmärksammas på rätten till stöd vid samtalet genom högskolans Studentombud. Studenten ansvarar själv för att bjuda in studentombudet om det är studentens önskan.
- 4 Studenten kontakter efter mötet studie- och karriärvägledaren för samtal om att upprätta en studieplan för fortsatta studier. Samtalet ska innehålla information om behörighetskrav till kommande terminer, förslag på studieupplägg, planerad OM-VFU-period.

BILAGA 2

Samtalsguide VFU-projekt som utmynnat i en samtalsguide som stöd och vägledning för handledningssamtal

Vägledning för handledningssamtal i den verksamhetsförlagda delen av lärarutbildningen

Marie-Louise Hjort, Carita Sjöberg Larsson, Ann Steen

Förord

Detta VFU-projekt bygger på ett nära samarbete mellan förskolan och Högskolan Kristianstad och kan ses som en strävan att integrera teori och praktik. Lärarutbildare på fältet har samtalat om gemensamma erfarenheter och upplevelser som rör den verksamhetsförlagda utbildningen med fokus på handledningssamtalet. Lärarutbildarnas samlade erfarenheter och reflektioner har mynnat ut i en samtalsguide som presenteras i det följande. Förhoppningen är att guiden ska utgöra ett värdefullt redskap för vägledning i de handledande samtal som förs mellan VFU-handledare och student. Stort tack till er alla som deltagit i projektet.

I texten används, för enkelhetens skull, huvudsakligen det kortare begreppet lärarutbildare när lärarutbildare på fältet avses. Denna yrkesgrupp benämns vanligtvis i andra sammanhang för handledare. Utvecklingsprojekt, projekt och VFU-projekt används som synonyma begrepp i den framskrivna texten. Teoretisk inramning och avslutande reflektioner är författade av högskolans lärare.

Marie-Louise Hjort

Carita Sjöberg Larsson

Ann Steen

Utgångspunkter för utveckling av handledningssamtal – VFU-projekt

Flera undersökningar (Birnik, 2000) och utvärderingar vid Högskolan Kristianstad visar att studenten ser den verksamhetsförlagda utbildningen, VFU, och mötet med lärarutbildare på fältet som den mest värdefulla delen av sin utbildning. Forskning (ibid.) visar även att lärarutbildaren har stort inflytande på lärarstudenten. Den verksamhetsförlagda delen av utbildningen är därför en viktig del i studentens yrkesrollsutveckling där ett stort ansvar vilar på lärarutbildaren. Högskolan har som profilområde att utveckla och kvalitetssäkra den verksamhetsförlagda utbildningen inom alla program och förena yrke, ämne och forskning.

Materialet som presenteras i det följande och som benämns samtalsguide är resultatet av ett utvecklingsprojekt som handlar om pedagogisk utveckling av handledningssamtalet, det vill säga det samtal som förs mellan lärarutbildare och student under den verksamhetsförlagda utbildningen. Projektet ingår i ett större forsknings- och utvecklingsprojekt, *Samtal i mötet mellan teori och praktik – en väg att synliggöra den verksamhetsförlagda utbildningen mot förskola och förskoleklass*, som genomförs vid Högskolan Kristianstad tillsammans med lärarutbildare på fältet. Inom ramen för forsknings- och utvecklingsprojektet, som startade 2008, har flera studier genomförts och rapporterats.

Övergripande för samtalsguiden och dess konstruktion är att den bygger på ett sociokulturellt perspektiv och antagandet att språklig kommunikation är grundläggande för meningsskapande och kunskapsbildning. Människan är en kommunikativ varelse och inriktad mot att samspela med andra. I samtal uttrycks såväl individuellt som kollektivt tänkande (Säljö, 2000).

Ett annat antagande som kopplas till samtalsguiden är att teori och praktik är delar som ingår i en helhet och refererar till varandra. I detta avseende finns inspirationskällan i den integrativa pedagogiken så som den bland annat utformats av Carlsson och Linnér (2008). Inom läraryrket och lärarutbildningen behövs ett språk och ett samtal, anser de båda forskarna, som bidrar till att strukturera yrkeskunskap och utbildning. Teori och praktik kan i samtal relateras till varandra och leda fram till fördjupad kunskap kring gemensamma frågor. Den samlade kunskapen hjälper yrkesutövarna att se samband och ge förklaringar till händelser i det vardagliga arbetet. En systematiserad kunskap, som sätts in i ett sammanhang, kan leda till mer medvetna och genomtänkta val.

Handledningssamtalet, som är detta projekts fokus, utgörs dels av de spontana och dels av de avsatta planerade tillfällen då student och lärarutbildare tillsammans har möjlighet att i lugn och ro samtala kring och fördjupa sig i professionella frågeställningar inom ramen för den aktuella kursens innehåll och verksamhetens villkor. Handledningssamtalet syftar till att ge studenten möjlighet att reflektera över sina egna handlingar och förhållningssätt och därigenom få kunskap och handlingsberedskap i yrkesrollen för kommande situationer. Student och lärarutbildare söker tillsammans förståelse för vad som händer i den pedagogiska processen. Lärarutbildare använder sina erfarenheter och sin kunskap i dialog med studenten och har som målsättning att samtalet ska leda fram till något kvalitativt annorlunda i studentens praktiska och teoretiska hållning. Därför är det av stor betydelse

för samtalets kvalitet att klargöra viktiga innehållsliga delar, se hur varje samtal kan formeras och vilken funktion samtalet har i ett professionellt utvecklande samtal.

För att utröna ovan nämnda aspekter har lärarutbildare på fältet samtalat kring autentiska handledningssamtal. Samtalen skedde i så kallade fokusgrupper med tre till fem deltagare.

Fokusgruppsmetoden kännetecknas av att den är interaktiv och deltagarstyrd. Begreppet fokus innebär att samtalet rör sig inom ett bestämt ämnesområde. Det är deltagarna själva som initierar perspektiv och fördjupningar inom det angivna området (Åman, 2006). Den fokusgruppsmetod som användes i föreliggande utvecklingsprojekt skiljer sig från den traditionella metoden i så måtto att samtalen genomfördes av lärarutbildarna på egen hand det vill säga utan en ”moderator” som ledare av samtalen. Den använda metoden innebar att lärarutbildarna samtalade om egna erfarenheter och upplevelser utifrån de innehållsaspekter och den ordning de själva fann lämpligt.

Den gemensamma reflektionen kring egna erfarenheter och situationer ledde ofta fram till att lärarutbildarna upplevde att deras arbete blev bekräftat och känslan av att göra ”rätt” infann sig. Att få bekräftelse på sitt arbete har stor betydelse för de yrkesverksammas utveckling menar Carlsson och Linnér. ”Bekräftande samtal i yrkeskontexten kan vara en förutsättning för professionellt växande” (Carlsson & Linnér, 2008, s. 144). Det innebär att det sker en breddning och förstärkning av det egna perspektivet. I samtalen förekom även ifrågasättande och kritisk granskning som ledde fram till fördjupad förståelse kring olika situationer och begrepp. Perspektivförskjutning och erövring av ett yrkesspråk med nya gemensamma innebörder gör det möjligt att på ett mer distanserat och förklarande sätt diskutera svårigheter och dilemma som uppstår i samband med handledning av lärarstudenter (Carlsson & Linnér, 2008; Colnerud och Granström, 2002).

Lärarutbildarna har avslutningsvis tillsammans med lärare från högskolan, tagit fram ett underlag till samtalsguiden utifrån de inspelade samtalen som sedan färdigställts av högskolans lärare. Samtalsguiden har presenterats på lärarlags (LUL)-dagar och har utvärderats av en grupp lärarutbildare som använt materialet under en fyra veckors handledd verksamhetsförlagd utbildning.

Samtalsguiden utgör en skriftlig sammanställning av den samlade erfarenhet och kunskap omkring handledningssamtalet så som den kommit till uttryck i samtal mellan några lärarutbildare. Samtalsguiden är i nuvarande utformning ett första avstamp som kan bidra till fortsatt kunskaps- och kompetensutveckling kring handledningssamtalets betydelse för studentens yrkesrollsutveckling och kan därmed utgöra ett led i kvalitetssäkring av den verksamhetsförlagda utbildningen.

Genomförande av VFU-projekt om handledningssamtal

Utvecklingsprojektet innebär ett nära och kontinuerligt samarbete med lärarutbildare på fältet omkring studenters yrkesrollsutveckling. Lärarutbildaren har till uppgift att som den mer erfarne partnern dela med sig av sina erfarenheter och i samtal utmana studenten i dennes erövring av lärarrollen.

Syfte

Syftet med projektet är att utarbeta en samtalsguide som kan ge riktlinjer och vägledning för dels hur en tydlig interaktion mellan student och lärarutbildare kan utformas dels hur innehållet för ett mer kvalitativt handledningssamtal kan belysas.

Metod och genomförande

Vid en allmän förfrågan på en lärarlagsträff anmälde fem lärarutbildare sitt intresse att delta i utvecklingsprojektet. Deltagarna samtalade på egen hand i fokusgrupper vid tre tillfällen om erfarenheter och upplevelser kring autentiska handledningssamtal. Samtalen bandades och transkripterades och utgör underlag till den samtalsguide som därefter utformades. Projektet i sin helhet genomfördes i följande steg.

Steg 1. Lärarutbildarna samtalade utifrån egna valda frågeställningar/områden. Materialet spelades in på CD-skivor och skickades till deltagarna för avlyssning.

Steg 2. Utifrån valda frågeställningar hämtade från det inspelade materialet fördes fördjupade diskussioner i fokusgruppen. Samtalen spelades in och CD-skivor skickades ånyo till deltagarna för avlyssning.

Steg 3. Deltagarna valde åter igen frågeställningar från det inspelade materialet som de önskade föra en fördjupad diskussion kring.

Steg 4. Ett underlag för samtalsguiden togs fram av lärarutbildare på fältet tillsammans med lärare på högskolan som sedan presenterades på ett lärarlagsmöte.

Steg 5. På den avslutande träffen påbörjades framskrivningen av guiden som sedan färdigställdes av lärare på högskolan.

Steg 6. Sex lärarutbildare provade tillsammans med sina studenter guiden under en fyra veckors handledd verksamhetsförlagd period (se reflektionsprotokoll s.20).

Steg 7. Efter den verksamhetsförlagda perioden och prövandet av samtalsguiden diskuterades och sammanställdes lärarutbildarnas reflektioner och nya insikter vilka infördes i samtalsguiden.

Föreläsningar för kompetensutveckling

I samtalen identifierades områden som lärarutbildarna fann problematiska i handlednings- samtalet med studenten. Föreläsare har med utgångspunkt i dessa områden engagerats på lärarlagsträffar ämnade för kunskaps-och kompetensutveckling.

Samverkan

Intentionen med samtalsguiden är att den ska utgöra ett värdefullt redskap och bidra till utveckling av handledningssamtalet i framtiden för både studenter och lärarutbildare. Samtalsguiden kan

förhoppningsvis användas även i andra sammanhang än i förskolan. Samverkan kan ske med VFUkansli, handledarutbildning vid Högskolan Kristianstad, VFU-samordnare och rektorer/förskolechefer i kommunerna.

Samtalsguidens generella perspektiv för handledningssamtal

För att ett handledningssamtal ska bli ett så givande samtal som möjligt har följande områden i materialet framträtt som viktiga för ett konstruktivt och professionellt samtal.

Tillit

En förutsättning för att handledningssamtalen och den verksamhetsförlagda utbildningen ska bli av god kvalitet är att studenten känner sig välkommen och upplever sig som en tillgång i arbetslaget. Fundera på hur du och arbetslaget kan låta studenten möta ett tillåtande klimat där det är ”högt i tak” och finns utrymme för att våga prova på saker. Hur kan du bli en ”god lyssnare” och vara positiv och tillåtande i mötet med studenten? Lika viktigt är det att studenten blir medveten om sitt ansvar när det gäller att skapa tillit både gentemot barn och kollegor i arbetslaget. Hur kan studenten bli medveten om sitt ansvar att skapa goda och tillitsfulla relationer i den aktuella lärandemiljön?

Begränsat innehåll

Många gånger handlar handledningssamtalet om flera saker som avhandlas på kort tid. Innehållet kan på så vis bli både ytligt och oöverskådligt för studenten. Kanske tjänar samtalet på att det begränsas och att studenten får en fördjupad kunskap om ett innehåll som hon/han själv har valt. Vilket innehåll ska sättas i fokus för studenten att samtala utifrån vid de olika handledningstillfällena?

Problematisera, utmana och reflektera

Olika slags frågetyper såsom öppna frågor, slutna frågor och ledande frågor är avgörande för hur samtalet utformas. Öppna frågor är de frågeställningar som inbjuder till egna reflektioner som exempelvis berätta om. Slutna frågor är de frågor som kan besvaras med enkla svar oftast ja- och nej svar. Slutligen ledande frågor är de frågeställningar som innehåller ett svarsalternativ. Fundera över hur du och studenten ska samtala för bästa resultat. Ofta ger vi studenterna svaren istället för att låta dem själva komma fram till dem. Lärarutbildarens roll är snarare att i dialog få studenten att vara den aktiva personen som själv söker sina lösningar. Studentens autonomi och lärares professionella auktoritet kan ses som ett dilemma i handledningssamtalet för studentens lärande. Studentens vilja, val och initiativtagande till att tala om sin blivande yrkesroll bör tydliggöras och uppmuntras för att ett så ömsesidigt samtal som möjligt kan uppstå. Respons och reflektion kan möjligen ses som ett ömsesidigt samtal, gärna med underlag som gör det möjligt för båda parter att vara förberedda i sin tanke och sitt framförande.

Feedback, respons och omdöme

Feedback är alltid närvarande på något sätt under studentens VFU. Handledningssamtal med en tydlig struktur för hur feedback ges ger trygghet åt studenten. En önskan från studenten kan vara att direkt efter en aktivitet få en spontan respons och därigenom bekräftelse på sitt handlande för att sedan föra en mer ingående diskussion på planerade, avsatta handlednings- samtal. Feedback, som

sker på ett konstruktivt sätt, hjälper studenten att reflektera och förändra sitt förhållningssätt. Halvtidsbedömning, som helst ges skriftligt, är ett värdefullt redskap i feedbackprocessen. Heltidsomdömet ställer krav på tolkning och reflektion från både student och lärarutbildare då omdömet diskuteras innan det också skrivs under. En kontinuerlig tolknings- och reflektionsprocess av samtalens olika innehåll, karaktär och utformning ligger som en god grund för det avslutande samtalet.

Svåra samtal och stödjande samtal

Ibland ställs man som lärarutbildare på fältet inför svårigheter att hantera möten med studenter som befinner sig i olika faser i utbildning och livet i allmänhet. När inte det självklara svaret framkommer hur kan vi då gå vidare? Följande rubriker har uppkommit ur gruppsamtalen och kräver ytterligare diskussioner. När svåra samtal gavs som en föreläsning på en lärarutbildarlagsdag framkom flera aspekter som angelägna för att förebygga det svåra samtalet. Det första samtalet kan med fördel läggas på den första fältdagen så att studenten känner sig välkommen och att förväntningar tidigt kan uttalas av båda parter. En skriftlig överenskommelse från start kan innebära ett stöd för eventuella olika uppfattningar. Det skriftliga underlaget är bra som reträttmöjlighet för att se vad som bestämdes. Det handlar både om att få studenten till att våga samtidigt som krav och utmaningar redan från start klargörs. Studentens mål utgör ett bra utgångsläge för samtalen där studentens ambition och strävan synliggörs.

Individuella förberedelser inför ett samtal, även om samtalet inte är av problematisk karaktär har betydelse för en djupare reflektion kring olika områden. Ett alternativ när det gäller ett svårt samtal är att skjuta upp samtalet så att alla berörda parter kommer överens om vad som ska diskuteras och kan förbereda sig inför samtalet. Om det svåra samtalet trots goda förebyggande åtgärder skulle uppstå kan arbetslaget vara till hjälp vid och i det svåra samtalet. Även filminspelning kan utgöra underlag för reflektion kring hur studentens yrkesrollsutveckling uppfattas av respektive lärarutbildare och student. När en "magkänsla" infinner sig om studentens förmåga kan en tredje part från Högskolan Kristianstad leda och stötta under ett samtal utifrån kursens innehåll, förväntade läranderesultat och betygskriterier.

Utmana och ställa krav

Finns det en tydlig struktur för hur feedback ges så är det lättare för lärarutbildaren att ta upp obekväma saker med studenten. I stycket om feedback kan vi se att det kan vara olika karaktär på den spegling som ges till studenten. Omdöme är ytterligare ett steg där det ligger en tolkningsaspekt i relation till de förväntade läranderesultaten. Utmana och ställa krav är en viktig uppgift hos lärarutbildaren på fältet. Att vara den som utmanar och ställer krav i relation till förväntade läranderesultat, studentens mål samt den helhet som yrkesutbildningen innefattar. Studenten får tillgång via utbildningen till din arbetsplats och din barngrupp och det är viktigt att betrakta studentens yrkesutbildning som medveten, självvald och självklart krävande i sin utformning på vägen till ett examensbevis. Att tänka sig studenten som en blivande kollega är ett ofta använt uttryck – men vad innebär detta i relation till ovanstående om man tänker på progression i utbildningen och förändringar/förnyelse i yrket? Yrkesspråket kan här få en viktig funktion – talar vi samma språk? Läger vi olika innebörd i de begrepp vi använder–vi kan bara ta sådana begrepp som finns uttalade i de förväntade läranderesultaten för att belysa exempelvis vad vi lägger i orden

”initiativ”, ”ansvar” och ”engagemang”. Kan begreppsdefinition och tolkning vara en framkomlig väg för att tydliggöra vad utmaningar och kravbild kan innebära?

Relation profession – person

Här uppkommer det ofta frågor av känslig natur som är kopplat till en del av en personlighet, kunskap eller förmåga. Det kan vara viktigt att diskutera vad som kan ses som en personlighet och vad som kan ses som ett förhållningssätt. Svåra gränsdragningar att göra då personen är instrumentet i yrkesrollen. Ett sätt att tackla dessa svårigheter kan vara att diskutera kring möjligheten att ”lära sig att bli lärare”. Ex; en blyg person kan vara detta i sin personlighet och det är OK, men i låt oss säga ledarrollen behöver personligheten vara underordnad ett redskap som kan läras, att leda. Diskussionen kan då utgå ifrån vad studenten behöver lära sig för konkreta metoder i syfte att leda utan att komma i konflikt med sin personlighet. Fler dilemman kan diskuteras och tjäna som en ”erfarenhetsbank” för att hantera relationen person/profession.

Ifrågasätta studentens yrkesval

Hur förklarar man sig när man i varje nerv ”känner” att något inte stämmer helt med vad man kan förvänta sig inom ramen för yrkesrollen? Hur sätter man fingret på en magkänsla som inte är god och förstående. Kan konkreta underlag/dokumentationer bidra till ett samtal som visar på faktiska händelser/utsagor vilka belyser lämpligheten i yrkesvalet i relation till betygskriterier? När går samtalet över i en karaktär dit professionen inte sträcker sig? Var och vem ber man om hjälp och medbedömning?

Att skriva mål som går att utvärdera

Målen i förskolan anger inriktning på arbetet i verksamheten och uttrycker en förväntad kvalitetsutveckling. I syfte att kunna nå fram till en kvalitetsutveckling behöver målen vara tydliga och lätta att utvärdera. För att målen ska bli vägledande behöver lärarna vara överens om vad målen betyder i verksamheten och hur man som pedagog kan stödja barnen i deras utveckling mot dessa. I sammanhanget blir regelbunden och fortlöpande dokumentation och uppföljning viktiga moment både för studentens utbildning och verksamhetens utveckling.

Samtalsguidens struktur för handledningssamtal

Följande rubriceringar, *inledande-, uppföljande-, halvtids- och avslutande samtal* kan ge ledning för hur handledningssamtalens tillvägagångssätt kan struktureras.

Inledande samtal

Förväntningar – Handledningssamtalet kan inledas med att lärarutbildaren på fältet och studenten talar om vilka ömsesidiga förväntningar man har på varandra. För att ett förtroende ska skapas är det viktigt att båda parter vet vad som förväntas av dem. Studenten kan förbereda sig genom att skriva ner sina förväntningar på ett papper.

Innehåll – Student och lärarutbildaren på fältet diskuterar vad handledningen ska handla om. Man avgränsar och tydliggör det innehåll som ska handledas och vilka förutsättningar som finns. Vad parterna kommer överens om blir sedan styrande i handledningsprocessen. Det finns större

möjlighet till dialog om det finns tydliga intentioner med samtalet. Utan dessa intentioner finns det risk för att handledningen blir grund och meningslös. Tydlighet i vad arbetet under verksamhetsförlagd utbildningen innebär ger trygghet för båda parter. Första dagen på den sammanhängande verksamhetsförlagda perioden kan det vara lämpligt att lärarutbildaren på fältet och studenten utgår från förväntade läranderesultat och bedömningsunderlag och kommer överens om vad man ska arbeta med utifrån dessa under perioden.

Roller – Här klargörs vilket ansvar och vilka krav som ställs på studenten respektive handledaren. Båda parter deltar och har därigenom ansvar för samtalet. Lärarutbildaren har emellertid utifrån sin erfarenhet och kunskap ett större ansvar för att intentionerna med samtalet följs och att ge stöd och utmana studenten i dennes utveckling av yrkesrollen. Det kan vara bra att i ett tidigt skede gå igenom verksamhetens rutiner och vad som förväntas av studenten i detta sammanhang. Studenten kan känna sig i underläge genom att bli bedömd och ifrågasatt men samtidigt i behov av råd och stöd från lärarutbildaren. Att urskilja dessa innebörder och roller kan synas vara en svårighet för lärarutbildaren och studenten.

Tidpunkt – Tid för handledning görs upp. Det kan förekomma flera spontana handlednings- tillfällen medan ett planerat samtal per vecka är en förutsättning för att fördjupa sig i både kursinnehåll, betygskriterier, studentens skriftliga arbetsuppgifter och utförande av arbetsuppgifter. Handledningen kan ske på vissa bestämda tider men också mer spontant direkt efter en aktivitet genom en kort respons. Förhandledning kan exempelvis vara att studenten delar med sig utav sin skriftliga planering och efterhandledning är en kort respons av den utförda planerade aktiviteten. Avsatt och planerad tidpunkt är viktigt för att samtalet dels ska kunna genomföras i lugn och ro och dels för att fördjupade samtal ska kunna genomföras.

Utvärdering – I ett inledande skede kan det vara lämpligt att tala om hur man kan utvärdera att handledningssamtalen uppfyller de mål och förväntningar man kommer överens om och i så fall när detta ska ske. Utvärdering av handledningssamtal genom exempelvis ömsesidig kortskrivning kan möta och utveckla handledningssamtalets innehåll och genomförande. Här kan både studentens och lärarutbildarens förväntningar i förhållande till bedömningsunderlaget sättas i ett sammanhang.

Uppföljande samtal

I detta samtal kan nya mål och perspektiv följas upp, utvärderas, planeras för utveckling av studentens kommande arbete. Fortsatt diskussion kring bedömningsunderlaget med tillhörande förväntade läranderesultat diskuteras och utvärderas. I detta samtal kan man gärna återkomma till frågor som rör roller och relationer mellan lärarutbildare och student, till exempel föra samtal om krav och stöd för att studenten ska utvecklas. Med ett par veckors arbete tillsammans har både lärarutbildare och student lärt känna varandra och mer utmejslade strategier för samtalets innehåll kan komma fram. Det är viktigt att återknyta till de planeringar och förväntningar som diskuterats tidigare för att se vad som uppfyllts och vad som kan behöva förändras. Enligt lärarutbildarna är det viktigt att inte vara rädda för omstart eller nystart – trots goda intentioner kan man misslyckas. Det är bra att göra upp nya mål i halvtid för en del medan andra utvärderar och fyller på eller återanvänder.

För att hålla fokus på studentens utveckling är det också viktigt att hålla fokus på förväntade läranderesultat, betygskriterier och studentens egna mål. Det är ju olika varje termin, om man tittar på förväntade läranderesultat kan man också samtala om hur mycket och på vilket sätt man utvecklat och hunnit med att arbeta för att uppnå målen.

I feed-back, respons som ges på mål och lärandesituationer under samtalet är det lika viktigt att peka på något som uppnåtts och klarats av som det vilket bör bearbetas mera.

Frågeställningar som kan vara till glädje för att föra ett samtal kan vara;

- Vilka är dina styrkor som ledare?
- Vad kunde du gjort annorlunda? Hur var måluppfyllelsen?
- Var det en lärande situation för alla?
- Hur uppfattade du intresset?
- Hur blev innehållet/lärandet synligt för barnen/för dig?
- Hur kan du/vi jobba vidare? Varför/varför inte?

Halvtidssamtal

I detta samtal kan det vara lämpligt att ta upp vikten av att studenten för fram egna frågor och att reflektera kring dessa. Lärarutbildare på fältet kan också lyfta fram en frågeställning av mer övergripande karaktär som reflektionsfråga. Ofta upplever man fördjupade reflektioner och att man då har möjlighet att utmana studenten i att reflektera över de roller och relationer som finns inom arbetslaget. Dokumentation av olika slag uppmuntras som utgångspunkt för samtal vilka kan bli en brygga för att samtala om styrdokumentet och teorier i vardagliga situationer. Begreppen *utmana, reflektera och problematisera* kan vara underlag för samtal, det vill säga hur kan vi som lärarutbildare utmana, hur kan vi reflektera och hur kan vi problematisera omkring olika lärandesituationer. Öppna frågeställningar kan ges mer utrymme efter ett par veckor, man kommer naturligt in på mer specifika frågor och gemensamma upplevelser och öppna frågor kan även de ge fördjupade insikter och kunskaper. I kursen ingår ett betygsunderlag där både student och lärarutbildare på fältet är skriftligt förberedda utifrån de betygskriterier som kursen innehåller. Därefter kan en plan göras för resterande veckor.

Avslutande samtal

Här kan man gemensamt stämma av så att alla uppgifter, planering och dokumentation är klart till uppföljningar och examinationer som kommer efter VFU. I avslutande samtal har lärarutbildare upplevt att ömsesidigt ansvarstagande ökar mellan student och lärarutbildare för genomförande och innehåll i samtalen. Reflektioner omkring vikten av samtal som ett sätt att skapa kunskap kan diskuteras. Skrivprocessen som kunskapsform är ytterligare en möjlig väg att gå exempelvis i en utvärdering där studenten formulerar sina reflektioner till ett skriftligt dokument. I avslutande samtal är det också viktigt att kommunicera det som faktiskt skett, om det är små steg av framgång lyft det samtidigt som du tydligt talar om fortsatt arbete i något särskilt område. Det är viktigt att lämna studenten med en god bibehållen känsla att kunna utvecklas även om VFU-perioden har varit arbetsam och kanske till och med resulterat i att studenten behöver ytterligare tid på sig för att uppnå de förväntade läranderesultaten och de egna målen. Utvärdering av hela den verksamhetsförlagda perioden görs samt diskussion förs utifrån lärarutbildarens avslutande

skriftliga omdöme. Lärarutbildaren kan även ta tillfället i akt att få utvärdering och diskussion omkring den egna rollen och uppgiften i syfte att förändra eller förbättra eller hålla fast vid handledningsstrategier.

Handledardagar

Syftet med lärarutbildarlagsdagar är att dessa dagar ska bidra till kunskaps- och kompetensutveckling av flera olika områden inom ramen för utbildningens och kursens innehåll och mål.

Lärarutbildarlagsdagar erbjuder ett kontinuerligt erfarenhets- och kunskapsutbyte mellan fält och högskola. Detta kan ses som ett led i att utveckla kvaliteten i lärarutbildningen då såväl beprövad erfarenhet som vetenskaplig grund är ett av lärarutbildningens styrinstrument. Då Högskolan Kristianstad är en högskola med stort regionals upptagningsområde ökas den kritiska kunskapsmassan till att omfatta flera kommuner inom Skåne, Blekinge, Småland och Halland.

Lärarutbildarlagsdagar innefattar såväl föreläsningar omkring aktuell forskning i relation till föreliggande kurs som diskussioner omkring exempelvis tolkning av begrepp, uppdrag och kriterier. Föreläsningar som har getts har mött den efterfrågan som uttalats av lärarutbildarna. Som exempel på sådana föreläsningar är Svåra samtal, Att skriva mål, Dokumentation och Kvalitetsutveckling i förskolan. I ett relationellt lärande initieras möjligheter till att förstå och formera praxisnära frågor som reses i denna typ av utbildningssammanhang. Lärarutbildarlagsdagar strävar efter att vara ett öppet forum för intressenter inom olika nivåer och befattningar som ger lärarutbildning.

Avslutande reflektioner

Genom VFU-projektet öppnas många dörrar för en fortsatt diskussion och utveckling kring företrädesvis handledningssamtal i den verksamhetsförlagda utbildningen. Utvecklingsprojektet synliggör att handleda, främst genom samtal är en komplex situation (Granfors & Kavander, 2001). Forskning visar att lärarutbildaren på fältet har stort inflytande på lärarstudenten (Birnik 2000; Holmberg 2001; Handal 2007). Det är många aspekter som lärarutbildare på fältet ska ta hänsyn till där både ett professionellt och ett personligt förhållningssätt blir vägledande för studentens yrkesutbildning.

I utvecklingsprojektet kan tre spår skönjas i lärarutbildarnas samtal. För det första talar lärarutbildarna, som deltog i fokusgrupperna, om sina egna lärandeprocesser och den personliga kunskapen (Bruce & Riddersporre, 2012). Vikten av att få sitta i fokusgrupper och att utveckla en kollegial kunskap i reflekterande samtal (Brusling & Strömqvist, 2000; Bruce & Riddersporre, 2012) samt sträva mot samma mål är betydelsefullt dels för den egna yrkesrollen och dels i uppdraget att handleda studenter. För det andra handlar det om en konkretisering av den uppkomna insikten och kunskapen kring att handleda genom samtal. Insikter och kunskaper har färdigställts till en samtalsguide. Samtalsguiden har presenterats och prövats av flera lärarutbildare under en till två VFU-perioder och utvärdering har skett av dokumentet. Således kan vi se att utvecklingsprojektet både har varit värdefullt utifrån ett processrelaterat lärande och även som ett produktinriktat stöd för handledningssamtal. För det tredje handlar det även om vår egen (lärare på högskolan) lärandeprocess och synliggörande av hur lärarutbildare upplever det att handleda genom

samtal. Att kunskap skrivs ner möjliggör både en tydlighet och ett synliggörande av den tysta kunskap eller som lärarutbildare ofta uttrycker ”magkänslan”.

Samtalsguiden kan utgöra ett led i ett mer bestående samarbete mellan lärarutbildare på fältet och lärare på högskolan där dessa dokumentet inte är någon bestående sanning eller klar modell. Snarare kan man se dokumenten som ett nedslag i tiden i ett föränderligt samhälle och utbildningssystem. Utgångspunkten i detta VFU- projekt har varit genom ett integrativt arbete (Fritzell, 2008) definiera och utveckla handledningssamtalen tillsammans med lärarutbildare på fältet för att skapa och beskriva nya kunskaper. Språket liksom det relationella lärandet är grundläggande i vårt utvecklingsarbete (Vygotskij, 2007). Språk och kommunikation mellan människor är en central del i utvecklingsprojektet i både processlärande och mer produktinriktat stöd såsom i dokumentens framskrivande och användande (Kroksmark & Åberg, 2007; Svensson, 2009). Det skapas en kommunikativ kunskap (Bruce & Riddersporre, 2012) som många kan ta del av i sitt uppdrag som lärarutbildare.

Vilka förskollärare vi tillsammans vill utbilda blir en bestående reflektion att ta med sig inför kommande samarbete. Enligt Kristianstadmodellen (Policy för verksamhetsförlagd utbildning vid Högskolan Kristianstad, 2012) ska yrke, ämne och forskning förenas på ett professionellt sätt under den verksamhetsförlagda utbildningen. Handledningssamtalen är en bärande länk för studentens yrkesrollsutveckling där relationen av teori och praktik tydliggörs.

Reflektionsprotokoll för handledning under VFU period

Du kan under VFU-perioden genomföra handledningssamtal med samtalsguiden som utgångspunkt. Ni kan efter erfarenheter och behov revidera och komplettera reflektionsprotokollets utformande för en kontinuerlig reflektion över handledningssamtalen.

	Utgår från en nulägesrapport. Planera och motivera valen.	Utvärdera. Hur gick samtalet? Hur går vi vidare?	Beskriv och motivera hur ni använde er av samtalsguiden.	Fördjupning och tillägg i samtalsguiden.
Inledande samtal				
Uppföljande samtal				
Halvtidssamtal				

Avslutande samtal				
----------------------	--	--	--	--

Referenser

- Birnik, H (2000). Handledning av lärarstudenter – en intervjustudie. Karlstad University Studies.
- Brusling, C. & Strömqvist, G. (2000). Reflektion och praktik i läraryrket. Lund: Studentlitteratur.
- Bruce, B & Riddersporre, B (2012). Kärnämnen i förskolan. Natur & Kultur.
- Carlsson, L & Linnér, S.(2008). Samtal i mötet mellan teori och praktik –en väg att fördjupa läraryrkets kunskapsbas. I Fritzells, C. (Red.) Att tolka pedagogikens språk – perspektiv och diskurser.
- Colnerud, G & Granström, K. (2002). Respekt för läraryrket. Om lärares yrkesspråk och yrkesetik. Stockholm: Stockholms universitets förlag.
- Fritzell, C. (2008) Att tolka pedagogikens språk – perspektiv och diskurser. Växjö: Växjö University Press.
- Granfors, U. & Kavander, B. (2001). Handledning – en (o)möjlig konst? En handbok om handledning i lärarutbildning. Vasa övningsskola rapportserie 1.
- Handal, G. (2007) Handledaren – guru eller kritisk vän? i Kroksmark, T & Åberg, K (red.) Handledning i pedagogiskt arbete. Studentlitteratur: Lund.
- Holmberg, U. (2001). Handledning i praktiken. Om hur man skapar en lärande process. Uppsala Publishing House AB.
- Kroksmark, T & Åberg, K (2007). Handledning i pedagogiskt arbete. Studentlitteratur: Lund.
- Policy för verksamhetsförlagd utbildning Högskolan Kristianstad (2010).
- Svensson, Lennart. (2009). Introduktion till pedagogik. Norstedts Akademiska Förlag. Säljö, R. (2000). Lärande i praktiken. Ett sociokulturellt perspektiv. Stockholm: Bokförlaget Prisma.
- Vygotskij, L. (2007). Tänkande och språk. Daidalos: Göteborg.
- Åman, K (2006) Ögonblickets pedagogik. Yrkesgrupper i samtal om specialpedagogisk kompetens vid barn-och ungdomshabiliteringen. Institutionen för Samhälls- och Beteendevetenskap. Mälardalens högskola.

Litteraturlista för vidare läsning inom området handledning och samtal i utbildning.

Bergöö, Kerstin (2009). *Yrke, ämne, forskning – en lärarutbildning på tre ben*. Stockholm: Kristianstad Academic Press.

Cochran-Smith, M. (1991). Teaching against the grain. *Harvard Educational Review*, 61(3), 279-310.

Eriksson, Anita (2009). *Om teori och praktik i lärarutbildning. En etnografisk och diskursanalytisk studie*. Göteborgs Universitet; Göteborg.

Franke, A. (1997). *Praktikhandledning och mentorskap – att låta lära och lära ut*. Lund: Studentlitteratur.

Graber, K. C. (1995). The influence of teacher education programs on the beliefs of student teachers: General pedagogical knowledge, pedagogical content knowledge, and teacher education course work. *Journal of teaching in physical education*, 14(2), 157-177.

Gustavsson, Bernt (2002). *Vad är kunskap? En diskussion om praktisk och teoretisk kunskap*. Fritzes: Skolverket.

Hägg, K & Kouppa, S. (1997). *Professionell vägledning – med samtal som redskap*. Lund: Studentlitteratur.

Lauvås, P & Handal, G. (1982; 2000). *På egna villkor. En strategi för handledning*. Lund: Studentlitteratur.

Orlenius, K. (2004). *Värdegrunden – finns den?* Runa: Stockholm.

Rapport 2006:46 R Utbildning på vetenskaplig grund – röster från fältet Tematiska studier
www.hsv.se/download/18.539a949110f3d5914ec800086083/0646R.pdf 2010051.

Sundli, Liv (2007). "Mentoring – a new mantra for education? Teaching and teacher education. Volume 23, Issue 2 April 2007, pages 201-214.
http://www.sciencedirect.com/science?_ob=ArticleURL&_udi=B6VD8-4K9C6JC-2 [2007-03-14].

Säljö, Roger (2002). *Lärande i praktiken ett sociokulturellt perspektiv*. Stockholm